

מיושבי מתיבים

כי יש כוונה להצניח איגרת ברכה מט עם הנשיא.

משה שילו סיפר כי שבוע לפני יום העצרת התקשרו עימו מקלוב התעופה וביקשו להשתתף בטכס. בתחילה סירב, אך אמר, אחר־כך נכנע והסכים. הוא לא היה בטוח לגמרי באיזו איגרת מדובר. הוא ביקש שיתאמו את הפרטים עם משה מץ, קצין מענף מיטוטרונגה, מדור־טכסים. קלוב התעופה אכן ערך את התיאומים המתאימים עם מץ, אלא ששילו קיבל על כך תשובה רע בערב שלפני העצרת. אז הודיע זאת לאנשי מעגן. רק ביום העצרת, בכוכר, סידרו אנשי מעגן את השטח כך שיתאים להטלת איגרת.

אברהם קריל, חבר הנהלת קלוב התעופה אמר: "מיד כשנודע לי על העצרת, חשבתי שלא ייתכן שאנחנו לא נשלח איגרת. התקשרתי עם שילו. הוא תלחב, למרות שידע במפורש כי זהו איגרת־ברכה של קלוב התעופה". סגן מץ ממדור הטכסים בצה"ל שמע על הסיסה יומיים לפני הטכס. הוא נפגש עם אבשלום סטורד, פקיד בקלוב התעופה. הם שוחחו על תנאי השטח, למרות שסטורד לא היה טייס ומץ לא הכיר את השטח. כל אותו זמן דיבר מץ על איגרת הנשיא וסטורד לא הגיב, למרות שידע כי קלוב התעופה מתכוון להטיל את איגרת־שילו. אבשלום סטורד, פקיד בקלוב התעופה, שישב במושב האחורי במטוס התאונה, הורה כי קיבל ממך תרשים של המקום, וכי התריינו על פרטי התוכנית שלא בנוכחות הטייס. "לו מסרתי את הפרטים מאוחר יותר."

זרק הדיסקוס

ב תוך כך נחשפה דמותו של אורי גליל, הטייס. הוא הפך לגיבורה של הפרשה האומללה, מעורר סקרנות, אהדה ושינאה.

גליל היה אז בן 26, גברתן, בן עיר גנים, חובב קטן כפתח־תיקווה שהיה בעבר מוכר עיבודים. הוריו, שעלו לארץ בתום מלחמת העולם הראשונה, התפרנסו ברוחק מפרדס קטן ומלו־תרנגולות. אורי גדל במוסד לילדים עוזבים ברעננה, וב־קיבוץ דגניה ב'. הוא התגייס לפלמ"ח, וכשנסוד חיל־האוויר הישראלי ביקש להצטרף לקורס־טייס. הוא נמצא בלתי כשיר מבחינה רפואית להיות טייס קרבי. תחת זאת היה למיקלע־אוויר. אולם חלום־הטייס לא הירפה ממנו.

כשהשתחרר מהצבא למד לטוס בקלוב התעופה בתל־אביב, קיבל רישיון־טייס מיסחרי ומונה כעוזרו היחיד של המדריך הראשי, שלמה ירקוני. בינתיים התאמן גם בוויקט דיסקוס, והיה לאלוף־הארץ כספורט זה.

שבוע וחצי לפני האסון במעגן, נבחן אצל עימנאול צור, מי שהיה האיש החוק של אגף־התעופה־האזרחית, וקיבל את התואר: מדריר־טיסה מוסמך. ואז, כשגנמה היה השחתיים מאירים פניהם לגליל, קרה האסון במעגן.

עדותו של גליל לפני ועדת־החקירה עוררה סקרנות עצומה. האולם הקטן בקריה בתל־אביב המה ארם. כמשך ארבע שעות השיב גליל לשאלות חברי הוועדה, לא התחמק ולא הסתיר דבר.

"מה יכולות להיות, לדעתך שלך, סיבות האסון?" שאל אל"מ פונדק את גליל.

"אחת מן השתיים: או תנאים מט אורולוגיים או שגיאתו של הטייס", השיב גליל.

"הוצאתי את היד וזרקתי את המיצנח", סיפר גליל, כשהוא מתאר את ניסיון־ההצנחה השני. "החזרתי את היד, ולפתע ראיתי שהכנף הימנית נמצאת בדיוק מעלי וממטוס מתחיל להחליק לצד שמאל. משכתי בהגה, אך המטוס לא נשמע לי. פתאום ראיתי מצד שמאל שהקהל מתקרב אלי, ואני לא יכולתי לעשות שום דבר. משכתי שוב וזה עלה קצת ושוב חזר ואז ראיתי שאני כבר בן הקהל.

"היות ואני לא זוכר מה עשיתי, איני יכול להגיד. אני אומר זאת בכנות גמורה. הכל הלך בנת אחת."

ת הליכים כלכליים אינם ניתנים להבחנה מהירה, ולעיתים תוצאותיהם נראות רק כעבור זמן. אולם הם באים ככתיחה.

וכשם שהסתיו בא אחרי הקיץ, כך מותם של מאות המושבים בישראל הוא ודאי, ועשרות אלפי המיושבות, הן מהוות את התשתית החקלאית והביטחונית לאורך גבולות המדינה, יפוזרו בערים הגדולות, לות, בישראל ובאמריקה. זהו תהליך בלתי־הפוך.

מה שהראתה הטלוויזיה על הקורה במושב מרחביה קורה ויקרה בעוד 350 מושבים ברחבי־המדינה. תמונות הלוקחות כאילו מנובו זעם של ג'וז סטייבנק יהיו למציאות ישראלית, ומדינת יש־ראל, הנשלטת על־ידי הליכוד והמערכת, תתחיל עוד מיגור יצרני. הפירמיה של בורוכובי, ננוע עוד קצת למצב שהיה לפני התתיישבות.

21 אלף מישפחות חיות עדיין בי 350 מושבים בישראל. רובם המכריע לאורך גבולות הארץ, בנגב ובגליל, הרחק מגוש דן, חיפה וירושלים.

עד סוף 1983 חיו המושבים ברוחה, עברו עבודה קשה ותרמו לייצור החקלאי של המדינה.

מאז הסדר הבנקאיות, נטלו על עצמם האוצר ובנק ישראל משימה: לעשות את הבנקים לריווחיים ככל האפשר. הם ידעו כי המניות הבנקאיות, שיוצרו לפיריון תוך כמה שנים, לא יהיו שוות כלום, אם הבנקים לא יהיו ריווחיים מאוד. נוסף על כך, הבנקים היו צריכים לממן כל שנה מניות בנקאיות בשווי 1.1 מיליארד דולר שרכשו מהציבור עבור עצמם, למניעת המפולת שלא נמנעה.

כדי לממן סכום זה, שאותו לוו מבנקים בחו"ל, היה עליהם להרוויח לפחות 250 מיליון דולר כל שנה רק לכיסויי הריבית על ההשקעה בבנקאיות.

האוצר ובנק ישראל החליטו, בדרך ובחברה מלאה, שאין חשוב מהצלת הבנקים, ושיש לגרום לרווח גבוה ככל האפשר עבורם.

סיבה חשובה אחרת היא שהסדר הבנקאיות נועד להציל את מחזיקי המניות הללו. הרוב המכריע של הבנקאיות החזוק בידי כמה אלפי אנשים בלבד, רובם חברי המימסד השלישי בישראל, חבריהם וידידיהם של ראשי האוצר ובנק ישראל. כאשר יושבראש ועדת־הכספים של הכנסת טען כי ההסדר מציל כספי אלמנות ויתומים, הוא ידע כי הכוונה היא לרעי, איליהן. נתני בנק־ישראל מוכיחים כי ההסדר הציל את כספם של בעליהם, ולא של אלמנות ויתומים.

החל בסוף 1983 ועד 1987, רגא בנק ישראל לתנאי רווח מטורפים לבנקים. העמלות העולו במאות אחוזים. והעיקר: הריבית הריאלית שהם

*ברוך בר בורוכוב, מראשי תנועת העבודה, טען כי העם היהודי נולח בנוצרות פירמידה הפוכה. אינו שוב עם בטיסו היצרני הוא חרב. ואילו חלקם של העושים והמיסחר קטן ומהווה את חוד הפירמידה. הרי בעם היהודי המצב הפוך. תנועת העבודה צריכה להפוך את הפירמידה. טען בורוכוב, וליצור בישראל עם שרובו חקלאים ופועלים. ורק מישודקודקודו לא ייצרני.

גבו השתוללה ללא מעצורים, והגיעה עד 40% לשנה בתחילת 1987 (לפי דו"ח המפקח על הבנקים לשנה זו). הריבית הריאלית בארצות־המערב אינה עולה על חמישה־שישה אחוזים לשנה.

קרוב לוודאי כי כאשר החד ליטו משה ניסים ומיכאל ברזנו על הצלת הבנקים, לא חשבו כי הדבר יביא להרס החקלאות.

הם הביאו כחשבון את התעשייה, שכן התעשיינים הגדולים נמנו אף הם עם חוג חבריהם, ידידיהם ותומכיהם של ראשי האוצר ובנק ישראל. אולם לתעשייה נתנו, כפיצוי, הטבות שונות בצורת הגנת מכס ומיסים והעדפות

היום, אילו שילמו ריבית נורמלית. המחקר מצא כי באוקטובר 1982 היה, לדוגמה, החוב הרשום של מושב 1.235 מיליון שקל. בספטמבר 1986 היה החוב הרשום של המושב בין 47 המישפחות 3.328 מיליון שקל. בשתי השנים 1986/84 הייתה הריבית הריבית אלית לשנה 55% ו־27% בהתאמה:

אילו בארבע שנים אלה הרי ייב המושב בריבית ריאלית שנתית של 6%, במקובל במערב, היה חובו לספטמבר 1986 עומד על 932 אלף שקל, פחות מהחוב המקורי.

אילו חוייב בריבית ריאלית של 8% לשנה, היה חובו רק 1.11 מיליון שקל

מישה ניסים ומיכאל ברזנו הוציאו פסק־דין מוות על 21 אלף מישפחות - כל האוכלוסיה של 350 מושבים, כדי להציל את המניות הבנקאיות. תוך שנים מעטות לא יישאר אף מושב אחד בישראל

— סכום הדומה לחוב המקורי, אבל עדיין שליש מהחוב הקיים. מבעלי־התעשייה היו תומכי־הליכוד, וכך דאגו גם ממשלות הליכוד לשמור על שיכבה זו.

אולם החקלאים היו מוזוהים עם המעט, ומלבד כמה חברי כנסת, לא היה להם טוען.

דון קורליאונה

מחקר שלא התפרסם, ואשר נעשה על־ידי הפרופסור דן ירון ואריה וולק מן המחלקה לכלכלה שכל עם בטיסו היצרני הוא חרב. ואילו חלקם של העושים והמיסחר קטן ומהווה את חוד הפירמידה. הרי בעם היהודי המצב הפוך. תנועת העבודה צריכה להפוך את הפירמידה. טען בורוכוב, וליצור בישראל עם שרובו חקלאים ופועלים. ורק מישודקודקודו לא ייצרני.

החוקרים נטלו מושבים והראו כמה ריבית ריאלית שילמו בתקופה שבין 1983 ו־1986, כמה מן החוב הנוכחי שלהם נובע מריבית ומה היה מצבם

שחברי־המושבים מסרבים לחתום על הערכות ההרדית.

ערכות זו נוצרה בהקמת המושב השיתופי, והיא איפשרה לאגד את חברי־המושב ליחידת־קנייה ומכירה אחת, כדי להשיג תנאים טובים יותר בשוק. היא בנוייה על הסכמת כל חברי־המושב לערוך לחובת המושב כולו. עתה רוצים הבנקים להתחייב כל חברי־מושב כאחראי לחובות כולם.

חלקהארי של חברי־המושב מתקור ממים, ומסרבים לקחת על עצמם ערבות לחובות האחרים. כמה מושבים אף מצאו פיתרון: לנתק עצמם מהערכות שניתנה בזמנו לחובות אירגוני הקניית המשותפים.

מושב כמו אורות, למשל, שנתבע לשלם את חובות אירגוני־הקניית ברדום, שכר את שרותיו של רודר שטרנפלד, המתמחה בייעוץ נגד נושים ובנקים. שטרנפלד גילה כי קיימים כמה פסקי־דין, הקובעים שכאשר כמה אנשים אמורים לחתום על ערכות משותפות, ואחד מן האמורים לא חתם מסיבה כל שהיא, אין הערכות תקפה לגבי מי שחתמו.

מכיוון שבכל מושב תמיד נמצא מישהו שישכח בזמנו לחתום על הערכות ההרדית, אין לה ערך מימושי.

הוא שיכנע את מושב אורות להציב בעד איי־קום הערכות ההרדית ובעד ניתוק המושב מקשריו עם אייר־גוני הקניית.

לעיר ולחו"ל

ה אוצר והבנקים מנצלים את סירוב המושבים לחתום על הערבות, ואינם מזרימים להם כספים.

התוצאה: התמוטטות גוב־רת והלכת של המושבים, חיי סול היחידות ונטישת המשי קוב. 21 אלף המיושבות שהיו נתונות־המושבים עוברות די עירה, בישראל או מחוצה לה. כמה אלפי עשירים, המחזיקים ברוב הבנקאיות, ישמרו על השקעתם, אבל 350 מושבים ייעלמו.

להעלמות הערכות ההרדית משמעות מרחיקת לכת אחרת. מעתה והל־אה כל חברי־מושב יצטרך להתמודד כחקלאי קטן עצמאי, ללא אפשרות להיעזר לצורכי הייצור והיצוא באייר־גונים חזקים.

האם יוכל חקלאי בודד וקטן להתמודד עם החקלאות השיתופית של הקיבוצים, למשל, או של השטחים הכבושים, או של השוק המשותף, שהחל משנת 1992 יוכל לייצא לכאן, ללא כל הגנה, כל מוצר?

למשה ניסים ומיכאל ברזנו, הדואר גים כה יפה לכמה בעלי־בנקאיות, אין זמן למצוא פיתרון לבעיית הערכות ההרדית, שהיא תנאי לקיום המושבים. אבל אולי הכל מכוון, והליכוד רוצה להימנע מחזרה על הרס הישובים בימית.

אחרי הכל, המושבים מהווים את רוב התיישבות במערב הירדן ובגולן, ואם יינמשו עכשיו מיושביהם, לא יהיה צורך לפנותם בכוח בהסדר השלום העשוי להיות.

יגאל לכיב

שאנשים עושים הרבה דברים שאינם מנוסים בהם, אינם נקיים בהם ואינם מוסמכים, אם כי מתוך רצון טוב. "אין לראות באסון מעשה של איש (המשך בעמוד 18)